

Gražūs Balninkų krašto audėjų ir verpėjų darbai

Balninkai ir aplinkui miestelį esantys kaimai nuo seno garsėjo šauniomis audėjomis ir verpėjomis. Jau XVI a., kai Balninkai turėjo Magdeburgo teises, miestelyje klestėjo verslai. Tarp jų ir audiniai. Lėmė tai, kad Balninkai buvo prie kelio į Vilnių. Be to, ūkininkai augino linus, kanapes, laikė avis, ožkas, iš kurių gaudavo vilnos.

Miestelis dėl gaisrų ir karų sumenko, bet kaimų gyventojai liko. Jiems reikėjo drabužių, o gamyklinių medžiagų nebuvo. Reikėjo patiems auginti linus, juos ruošti (rauti, mirkyti, kloti, kelti, minti, šukuoti, verpti) audimui. Atsirado drobės, pakulniai, milai, milėliai ir kiti audiniai. Iš jų žmonės siuvosi švar-

Marytės Pusvaškytės rinktiniais raštais austas rankšluostis.

kus, suknius, sijonus, sėmėgas...

Balninkų krašto audėjų darbštumas ir kruopštumas ypač išryškėjo po Pirmojo pasaulinio karo. Iš savo motinų ir močiūčių išmoko siūlus verpti ir drobes austi Apolonija Katinienė, Michalina Pusvaškieienė, Uršulė Pociūnienė, Ona Sabaliauskienė, Marijona Čereškienė, Apolonija Stalnionienė, Uršulė Petniūnienė, Domicelė Tamulienė ir kitos balninkietės. Jos savo patirtį perteikė dukroms ir anūkėms. Audėjomis tapo ištisos šeimos.

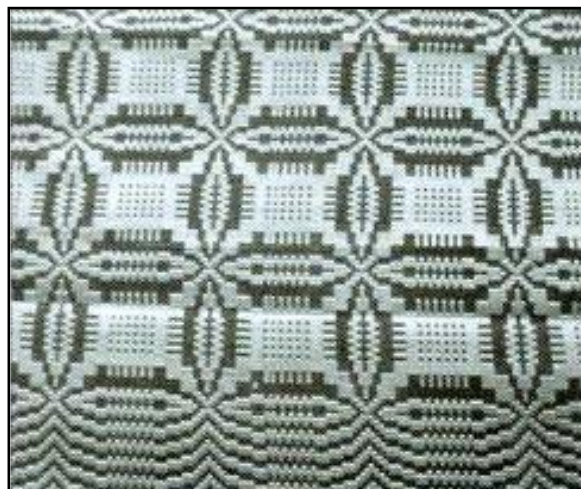
Juodpurvių kaime Bacvinkos šeimoje augo 4 dukterys. Visos linko į audimo meną. Ypač Saugūnienė ir Pusvaškieienė (pavardės pagal vyrus). Mokėjo puikiai austi ir kitos dvi seserys Kraujūnienė ir Aleksandravičienė. Juozas Saugūnas ne tik skatino žmoną ir jos seseris austi, bet ir darė dailias stakles, mestinius ir kitą inventorių, kurio reikia audėjoms.

Kai ėmė plisti rankšluosčiai, staltiesės, lovatiesės ir kiti daildarbiai austi rinktiniais raštais, Balninkuose išgarsėjo seserys Pusvaškytės, Felikso, Alfonso ir Viktoro dukros. Jų audiniai plito plačiai. Nors tai buvo žiaurūs Antrojo pasaulinio karo pokario metai, arši sovietinė okupacija, bet Pusvaškytės stropiai audė. Ypač išsiskyrė Felikso Pusvaškio, kurį balninkiečiai Falioku vadino, dukterys. Jų austas staltiesės, rankšluosčiai, lovatiesės, užuolaidas pirkto ne tik garsūs Lietuvos žmonės (kunigai, aktoriai, gydytojai, mokytojai...), bet ir užsieniečiai, nors meno darbus sunku buvo išvežti.

Paplito audimas ne tik dviem nytimis (dvinytis), bet ir 4, 6, 8, 16, 32 ir net daugiau. Įvairius audimo būdus bandė darbščiosios Balninkų krašto audėjos, kurių vis daugėjo. Kiekviena stengėsi išausti gražesnę raštą, dailesnį rietimą. Išryškėjo Daratos Pileckienės,

Audėja Emilija Žiogienė.

Almos Čereškienės austa lovatiesė.

Emilijos Žiogienės, Marytės Pileckienės, Elenos Vilimienės, Danutės Pociūnaitės (Ališauskienės), Almos Čereškaitės (Čereškienės), Irenos Naruštės (Gylienės) ir kitų puikūs darbai. Audėjos ėmė derinti lininius siūlus su medvilniniais, šilkiniais, vilnoniais. Namines vilnas pradėjo dažyti įvairiomis spalvomis ir audė audinius su atspalviais. Tačiau tenka pripažinti, kad gražiausi audiniai yra iš natūralaus lino.

Lino spalva priklauso nuo keleto faktorių. Jei linai mirkomi švariame ežero vandenyje, jų pluoštas žvilga su pilku ar melsvu atspalviu. Linai mirkyti kūdroje, tvenkinyje gauna rusvą atspalvį. Be to, spalvą keičia ir stiebelių klojėjimas (po mirkymo) lauke. Natūraliausia lino spalva išlieka, kai stiebeliai klojami ražienoje.

Iš gerai paruoštų lininių siūlų balninkietės audė gražius diminius audeklus. Kiekviena audėja bandė savo meną. Jos audė: „dobiluokų“, „agurkų“, „kryželių“, „akėčių“, tulpių“, „žvaigždučių“ ir kitais raštais. Balninkiečių darbų yra Nacionalinio ir taikomosios dailės bei kitų muziejų fonduose. Tai rankšluosčiai, staltiesės, užvalkalai, paklodės, lovatiesės, gūnios, takeliai. Dėmesio verta Dapkūniškių kaimo audėjos austa 1920 m. staltiesė aštuoniomis nytimis akėtiniu raštu. Ji skirta pailgam stalui užtiesti. Jos ilgis 1,8 m, plotis 1,3 m. Metmenys balti medvilniniai, ataudai linų su ryškiai gelsvu atspalviu.

Balninkų krašto audėjos savo talentą plėtė. Atsirado puikių audimo meistrių Kurklių, Skiemonių, Kavarsko (Anykščių r.), Alantos, Videniškių, Giedraičių (Molėtų r.), Želvos, Pusnės, Šešuolių (Ukmergės r.), Leliūnų, Kuktiškių (Utenos r.) ir kitose apylinkėse. Iš Kalvių kaimo (Alantos r.) į Balninkus atitekėjo Eugenija Narušienė ir, ėmusi bendrauti su vietos moterimis, tapo puikia audėja. Į Lyduokių parapiją (Ukmergės r.) išsikėlusį gyventi Pusvaškytė mokė ir skatino dailiojo audimo šios vietovės moteris. Tokių pavyzdžių daug.

Kiekviena Balninkų krašto meteris verpė vilnonius, lininius, pakulinius siūlus. Ypač garsios verpėjos buvo Salomėja Strazdienė, Petronėlė Kiaušienė, Antosė Čemeškienė, Apolonija Tvarijonienė, Marijona Periokienė, Uršulė Petniūnienė, Marijona Petronienė, Zofija Narušienė ir kitos. Verpimo ratelius dailiai darė staliai Juozas Saugūnas, Urbonas, Liškauskas.

Algirdas MEILUS